Марко Мусовић

Марко Мусовић

Marko Musović

Продајна галерија „Београд”

новембар-децембар 2017.

Београд

Борис Б. Брајовић

Слике мишљења или мишљење слика Марка Мусовића

> Знамо да бусен траве, мост, цвијет, чинија јабука, ако су знак истине, могу бити и јесу сакрални. А истовремено знамо да се профано може приказати Христово рођење, и васкрсење, као што за то има хиљаде примјера, мношто подлог и страшног кичераја шертљанаца, ако нијесу знак истине.
>
> Бела Хамваш, *Хамвашев бревијар*

Свијет није нека представљена, имагинарна апстракција нити скуп представа који чине оквир неком дјеловању, ма којем, ма каквом, већ конститутивна Отвореност у коме је свака испостављеност и постављеност могућа. Артур Данто ће следећи Хајдегера измјестити фокус са умјетничког дјела на појам свијета умјетности (artworld) наглашавајући тиме детерминишућу улогу онога у чему је неко дјело хипостазовано*. А то је свијет, и то световање присутности умјетника кроз дјело јавности дјела, што је и кључна карика у ишчитавању умјетничке платформе Марка Мусовића у „његовим“ новим „радовима“. Овдје присвојна замјеница „његови“ (али и „радови“) фигурише као израз темељног искуства и виђења стварности умјетника која одражава унутрашњи однос између виђеног и представљеног, а не као дио рукотворног концепта умјетничког дјела, које тиме еманципујућисе од производећег предмета слике како Макс Имдал записује „ослобађа као оно што је заиста оргинално, то ће рећи – оно оргинално се апсолутизује као нешто чисто мисаоно“. А пред мислима-сликама Марка Мусовића, као и пред сваким умјетнички „аутентичним“[1] захватом, налазимо се у бивствовној апорији суочени са ситуацијом у којој слободни објекат ослобођен од сваког умјетничког формовања, одбија да отпусти свој скривени број[2], остављајући посматрача без конективне структуре естетских канона. Дигиталне фотографије фрагметизованих слика ауто отпада репрезентују процес ослобађања и разоваплођења од властитости умјетниковог произвођења и презентације предмета, слике се „реализују“ у оном мишљеном, у енергији дјела која је неметафорична, јер је импрегнирана у структури иманенције а не метафизике. За Мусовића важи онај гетеовски израз да „свијет гаји у себи, себе у свијету“, увлачећи стварност у умјетност сликама мисао-слика, диференцирајући мултиплицитет фрагмената независних од било којих интерумјетничких релација. И то није тек успутни мотив у Мусовићевој умјетничкој пракси, већ она мобилизујућа нит којом дјело поставља и раскрива свијет, урањајући и натапајући иманенцију у просторност слике. Наравно, овдје се ради о могућем а не стварном растерећењу од трансцеденције и телеологије, о процесуалности без оријентишуће субјективности. Мишљење слика Марка Мусовића је могуће само нашим одговарањем, у – гледањем и „видећим виђењем“, суштинским заједничким знањем, сталном унутрашњо/спољном проплетеношћу. Иако на први поглед изгледа да у Мусовићевим сликама нема никаквих метафизичких упута, неке умјетничке битве* за коју би се укотвила питања мисао слика, већ се оно посебно умјетничког дјела поставља у презентност, у отворену самобиственост која попут разбијеног брода плута по пучини, ипак наратив трансцеденције се помаља као сунчев зрак послије олује. То се чини кроз питање нужде и усуда, кроз бивстовну удвојеност да нешто јесте али да не мора тако бити, да су дигитализоване слике могле и постојати али нијесу морале, али да природа самог предмета изван слике, али само кроз слику је нешто што се неизбјежно, дакле и безусловно морало појавити. То не значи одсуство стварности ствари изван умјетниковог „аутентичног“ избора – одлуке да баш та слика хаварисаних и слијепљених дјелова једног употребног предмета какав је био аутомобил, долази у „конкретизујуће виђење“, већ да је стварност ствари већ и увијек ту у ближећем рукохвату, ма какву ми декартовску позицију заузели. Нема ту никаквог злог духа као у картезијанским медитацијама, који нас вара па се чини да нешто јесте што није[3], јер слику не могу присвојити, она није моја или није само моја, или управо није моја јер сам је разоваплотио од сваког производећег чина, тиме остављајући видећи предмет у самозатворености постојања. Слика ће и даље

постојати као потенцијалност, као оно невидљиво што није постало видљиво, а могло је, као што ће предмет постојати као хаотична форма, ауто отпад, крш, смеће које ће бити лишено „тоталпрезенције“, јер ће у својој самовидљивости постати невидљиво, прекидајући и кидајући ланац унутрашњих слика у запретеним унутрашњим аналогијама самог бића предмета. Рекли бисмо да се Мусовић креће у оним безбројним концептуалистичким развршјима* слично радовима Роберта Берија, чија је снага потрошена у последњим деценијама прошлог вијека, али такав вид промишљања у односу на ове „радове“ је недостатан и неодговарући. Ово тим прије што се овдје ради о умјетничкој пракси која проблематизује не само конкретни „рад“ у одређеном простору и контексту већ се као ургентно испоставља питање саме умјетности, њене моћи и немоћи да је умјетност, могућности да умјетност има дјелотворну комуникативност толико нарушену последњих педесетак година преко процеса демократизације умјетничке праксе. Суштинска трансформација друштвеног па тиме и умјетничког простора, испуњеног мас медијима, дигиталним технологија, различитим облицима комуникационих стратегија, новим мнемотехникама појачава потребу да се са сваким „радом“ одговори на питање шта је то умјетност у свакој „умјетниковој“ пракси, концепту, инсталацији, раду итд. Мусовић на то питање одговара с једне стране колажном инсценацијом самих радова, дигиталном „ремиксацијом“ имедијатизацијом умјетничког, а с друге стране пропитивањем мјеста и улоге умјетника стваралаца. У контексту умјетникове стратегије естетског палимпсеста, различитих идентитета, мишљење слике преузима концептуална персона[4], заправо умјетник као личност који мисли као други, и чија је интерпретативна стратегија ослобођена сваке детерминиције било да је историјска, умјетничка, философска или било која друга теоријска контекстуализација. Интерпретација не само да конституише умјетничко дјело, већ га стално и наново деконструише, јер се свијет умјетности у другој, и свакој наредној јавности самог дјела каналише у метакомуникативни простор, измјештен изван сваке канонизације. У том троуглу између умјетника, његовог као други, другог као другости и самог дјела догађа се обликовање стварности и свијета умјетности кроз пикторално поље кадар-секвенци слике, истовремено нудећи једно сасвим одређено тумачења умјетничког у умјетности. Оно је блиско неоавагардној „естетици индиферентности“ само у том смислу што умјетничко упада у мишљење, у умски резерват али и различито у том смислу што се само умјетничко налази у сталном укидању и прелажењу граница, у моделу укрштања и преплитања, у спојевима и наставцима. Мусовићево „отварање према кружењу енергија“[5], у том пресјецању и сталном отварању догађања, слично је (сајбер) перформансу који инаугурише принцип колажности и симултаности, усмјерености на „пронађене“ предмете и материјале, отворености и бесконачности умјетничких форми. Концепција коприсутности и различитих идентитетских слојева најбоље се изчитава из самог бића појавног предмета слике, из разликовања његовогпривида и суштине. Слике (пресовани и уситњени метални комади) носе невидљиву слику (аутомобила), онога што су били сви ти дијелови док нијесу постали то што су сада, као што и аутомобил носи у себи слику, невидљиву, онога који га је стварао, тај аутомобил као један употребни предмет, производ је неке идеје, неког концепта, неке логосне праксе, жеље, моћи, визије, а опет и онај који је стварао аутомобил носи у себи слику неке друге личности, идеје, концепта и тако се свака наредна слика уподобљује и узглобљује у неку другу слику. Тиме што предмет није постао слика, невидљиво остаје невидљиво, а видљиво престаје бити видљиво јер није више испуњено невидљивим. „Аутентичном“ одлуком - избором умјетника да нешто, неки предмет, било који предмет, наш предмет постане слика отворен је простор иманенцији, предметној метаморфози у којој ће предмет бити преобликован из једне форме у другу, никад у потпуности не напуштајући оно што је био прије него што је постао нешто друго, али ће бити отворен тим хибрисом слике и простор трансцеденције, оних навидљивих слика из ланца аналогије ствари и бића. Мултиплицитет слика у слици је нужност умјетниковог избора, он је на то натјеран јер је отворио Пандорину кутију видљивости невидљивог кроз дигитализоване слике изабраних предмета. Оне сада постоје као деривативне форме мишљења заправо дијалектолошке фразе у склопу транзиције иманенција - трансцеденција, видљиво - невидљиво, самопрезенција - тоталпрезенција, означитељ - означено, присуство - одсуство. Али то није умјетников дијалекат и слика није његова, не припада њему, он је неко други у односу на слику, слика је перформативни исказ *Noli me legere* за умјетника. Умјетникова је само одлука, чин да допусти да слика предмета постане слика, као израз афирмације „другости сопства“, али и другости другога, коме нијесу наметнути било какви естетски канони као руководни знаци у ишчитавању представљене слике. Слике су „селф објекти“ у којем је садржана а не

искључена интерсубјективност односа, јер другост сопства упућује и назначује другост другости, управо зато што је искључена свака присилна наметнутост својствености самим собом. У томе нам помаже и сам Мусовић, јер слике њих тридесетак остају ослобођене ономатодосије*, оне опресивне моћи умјетника којом он задржава право именовања, а заправо окупације и колонизације слика. Слике остају безимене сликеу простору инсцениране сликовности које тек треба да доживе своју апокалиптику. Оно што Мусовић успијева је заправо да оваквим конституише заједницу тумача који ће критику/интерпретацију умјетничког дјела одвојити од анатеме савремене умјетности, онога што Бодријар види као „проклетство урањања у стварно и баналност, те проклетство концептуалне апсорпције у идеју уметности“. Марко Мусовић нам овом изложбом нуди ревитализоване форме умјетничког чина, истинске умјетничке импулсе, у којима односи теорије и технологије у његовој продукцији не балансирају релације између слике обичног, неумјетничког предмета и посебног умјетничког дјела, већ суштински проблематизују статус и једнога и другога у простору сликовности као питање политичког статуса умјетности која може одговорити на то питање.

---

[1] Израз “аутентичност“ овдје фигурише само као субјективна одлука, као апофантички став да нешто јесте, од чега не почиње већ се наставља то што јесте, било да је неки предмет, став, исказ, слика, линија, чин, покрет.
[2] Назив једног Дишановог рада „ A bruit secret“ из 1916. године.
[3] А и сам отац модерног духа Декарт, управо то и чини одустајући од свог кључног солипсистичког принципа хиперболичне сумње, признајући кроз Трећу медитацију, да суштински тако мало има релеванције епистимички метод којим сам себи придајем и признајем постојање независно од другог, који једини може бити гарант да ја постојим. Мислим дакле постојим, може само опстати као мислиш, дакле постојиш. Примјењено на наш случај, појавна стварност некога предмета, нашег предмета, везана је судбински за његово оприсутвљење неком ја, за слику предмета којим се ослобађа његово постојање од непостојања. Видјети слику значи бити ухваћен у погледу.
[4] Израз Делеза и Гатарија
[5] Израз припада Ролану Барту
* хипостазовано - опредмећено, постати видљиво, употребљиво
* битва - умјетничко упориште (битва је чврст камен на обали за које се веже брод или чамац)
* развршја - раскршћа
* ономатодосија - издвајање из нечега или раздвајање од нечега

МАРКО МУСОВИЋ
markomusovic@gmail.com

1958. Рођен у Никшићу, Црна Гора
1983. Завршио Академију ликовних умјетности у Загребу, Хрватска
1987/88. Провео као стипендиста шпанске Владе у Мадриду (Академија Сан Фернандо)
1992. Члан Удружења умјетника Црне Горе

Приредио 35 самосталних изложби слика, колажа и објеката (Београд, Загреб, Нови Сад, Никшић, Подгорица, Париз, Мадрид...) Радови су му заступљени у више јавних и приватних колекција у земљи и иностранству. За стваралаштво више пута награђиван. Бави се сликарством, колажом, објектом и фотографијом. Ради на универзитету у Источном Сарајеву у звању редовног професора (Академија ликовних умјетности Требиње) на сликарској групи предмета

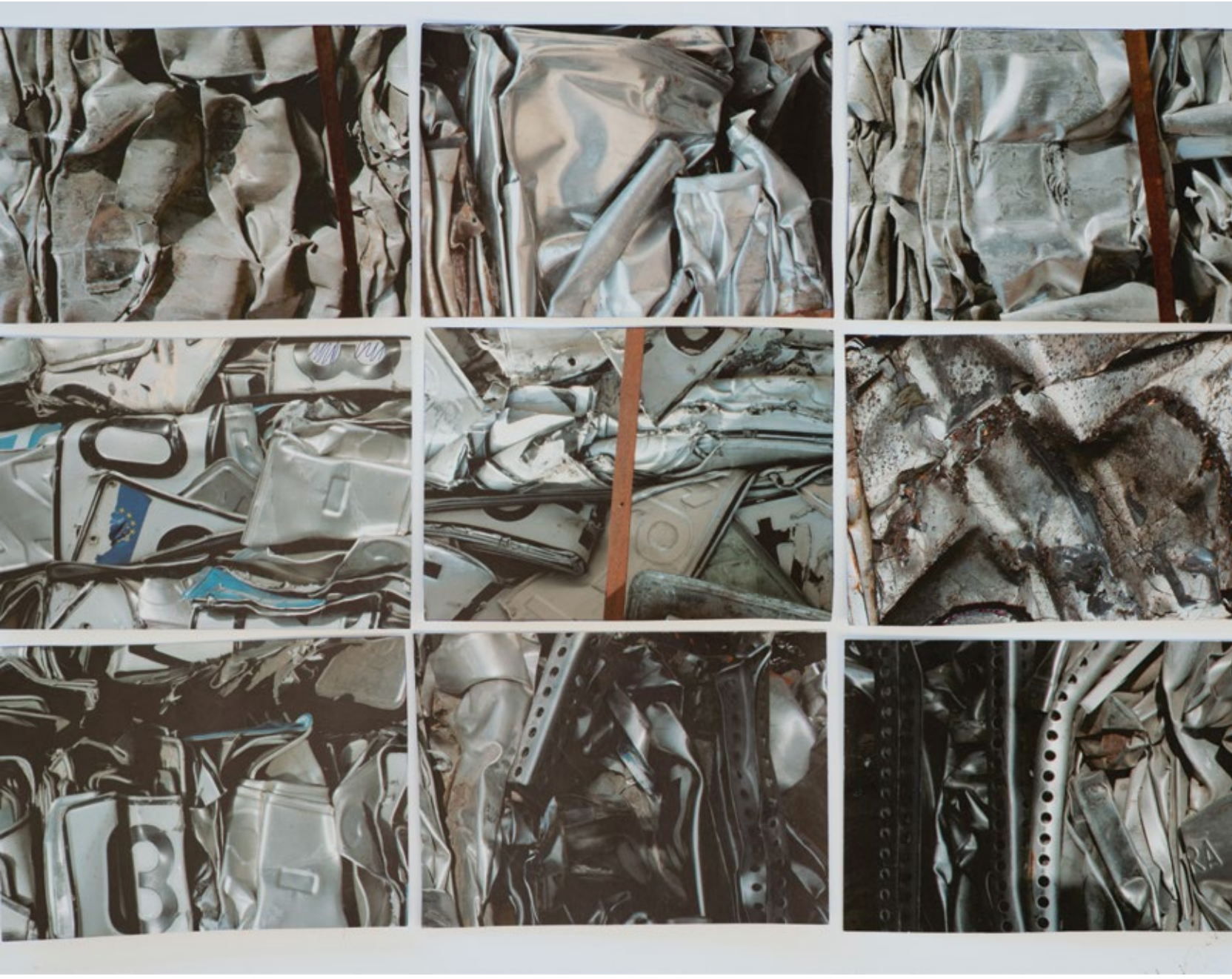

Сви радови су без назива, 2015, фотографија, формат исечка 17,5x12,5cm
All works are without title, 2015, photography, 17,5x12,5cm each part

Boris B. Brajović

Marko Musović – Images of Reflection or Reflection of Images

> We know that a turf of grass, a bridge, a bowel of apples if they are a sign of truth, can be and are sacral. However, we also know, as there are numerous examples, that Christ's birth and resurrection can be depicted as mean and terrible kitsch if they are not a sign of truth.
>
> Bela Hamvas, *Hamvas' Breviary*

The world is not a represented imaginary abstraction nor a set of images that constitute a framework for some activity, mo mater what kind, but a constitutive Openness in which every presentation and positioning is possible. Arthur Danto, following Heidegger, shifted the focus from the work of art to the concept of the artworld, thus underlining the determinating role of the context in which the artwork becomes hypostasised. That being the world, that worldly presence of the artist through his work, through the public showcasing of the artwork is the key link in reading the artistic platform of Marko Musović in "his" new "pieces". Here the possessive pronoun "his" (but also "pieces") figures as a phrase that express the artist's profound experience and perception of reality that reflects the inner relationship between the seen and the represented not as part of the manually rendered concept of a work of art that thus emancipates itself from the producing object of the image as Max Imdahl wrote: "liberating that which is really original, that is to say, the original is absolutised as something purely thoughtful". In front of Marko Musović's reflections-images, as in front of any artistically "authentic"[1] endeavor, we find ourselves in an aporia of being faced with a situation in which the emancipated object freed from any artistic formation, rejects to loosen its hidden noise[2] leaving the observer without the connective structure of aesthetic canons. Digitalized photographs depicting fragmented images of a car junkyard represent a process of liberation from the artist's own artistic production and presentation of the objects, images are "produced" in the reflected, within the energy of the artwork which is not metaphorical because it is impregnated in the structure of immanence and not metaphysics. Goethe's maxim applies to Musović "cultivate the world in oneself and oneself in the world" infiltrating reality into the art of pictures by his reflection-images, differentiating the multiciplicisity of the fragments independent of any kind of interartistic relations. That is not just a side motif in Musović's artistic practice but the mobilizing thread by which the work of art establishes and reveals the world, immersing and absorbing immanence into the spatiality of the image. Of course, we are dealing with the possible and not real disburdening from transcendence and theology, it is about the processuality lacking oriented subjectivity. The reflection of Marko Musović's images is only possible if we respond with looking and "with a seeing vision" with essential common knowledge, with a constant inner/outer intertwining of both. Although at first glance, there are no metaphysical directions, no artistic stronghold to which questions dealing with image reflection can be directed, yet the exceptionality of the work of art is positioned into the present, into an open authentic self-essentiality that like a wrecked ship drifts upon the open sea. However, the narrative of transcendence emerges like a ray of sunlight after a storm. It takes place through the issues of necessity and fate, through the existing duplicity that something is but that it does not need to be, that the digitalized picture could have existed but need not have but that the very nature of the object outside the image, but only through the imagery, is something inevitable, thus that it unquestionably had to appear. That does not mean that there is a lack of reality of things outside the artist's "authentic" choice – his decision that a particular image of wrecked and stuck together parts of a utilitarian object as was a car is brought to a point of "materialized vision" but that the reality of things is already and always near our grasp no matter what Descartian view we take. There is no evil spirit as in the Cartesian meditations that deceives us into thinking that something is present which is not[3] because I cannot appropriate the image, it is not mine or it is not only mine, but it is not just mine because I have deprived it from any producing act, thus leaving the remaining object that can be seen in the self-closed existence. The image will still exist as a potentiality, as that which is invisible, that did not become visible but could have, as the object will exist as a chaotic form,

a car junkyard, litter, rubbish that will be deprived of a “total presentation” because it will become invisible in its self-visibility, breaking and tearing the chain of inner images in the closed inner analogies of the very being of the object. We could say that Musović is following numerous conceptual crossroads similar to the works of Robert Barry, whose creative force was spent in the last decades of the last century, however such a reflection on these “artworks” would be and is insufficient and unsuitable. All the more, as we are dealing with an artistic practice that is problemetized not only as a concrete “work” in a defined space and context but the question that is urgently raised refers to art itself, the strength and weakness of it being art, the possibility that art could have a effective communicativity so undermined in the last fifty years by the process of democratizing artistic practice.
The essential transformation of the social and the artistic space, filled with mass media, digital technology, different forms of communicative strategies, new mnemonic techniques, underlines the need to answer with every new “work” the question what art is in every artist’s “artistic” practice, concept, installation, work, etc. Musović answers this question with a collage incenation of the works themselves, digital “remixing” and mediatization of the artistic on one hand and on the other he questions the place and role of the artist. In the context of the artist’s strategy of aesthetic palimpsest, different identities, image reflection is assumed by a conceptual persona[4], actually the artist as a person who thinks as the other and whose interpretative strategy is emancipated from any determination whether it be historical, artistic, philosophical or any other kind of theoretical contextualization. The interpretation not only constructs a work of art but it constantly and newly deconstructs it because the artworld in the second and every other publicisity of the work itself is channeled into a meta-communicative space dislocated outside any canonization. In that triangle of the artist, his other as the other, the other as the otherness and the work itself the shaping of reality takes place and the artworld through the pictorial field of the frame-sequence of the picture, simultaneously offering a very defined interpretation of the artistic in art. It is close to the neo avant-garde “aesthetics of indifference” only in the sense that artistic falls into thought, into the intellectual reserve but also differs in the sense that only the artistic is in the position to constantly abolish and cross boundaries in a model of intersecting and overlapping, in joints and extensions. Musović’s “opening towards the circulation of energy”[5] in the constant intersecting and constant opening of occurrences, is similar to a (cyber) performance that inaugurates the principle of collaging and simultaneous focusing on the “discovered” objects and material, openness and infinity of artistic forms. The concept of co-presence and different identity layers are best read from the very being of the represented object of the image differentiating between its illusion and essence. Pictures (of pressed and crushed metal pieces) carry invisible images (of cars), of what all those parts used to be before they became what they are now. In the same way as a car carries an invisible image of the person who made it, as the car as a utility object is a product of an idea, a certain concept, a practice of logos, desire, power, vision. Then again, the person who made the car has inside him/herself an image of some other personality, idea, concept and thus every other image bonds with another image in the chain. Thereby, since the object has not become an image, the invisible remains invisible, and the visible stops being visible because it is no longer filled with the invisible. Due to the artist’s “authentic” decision – choice that something, some object, any object, our object becomes an image, the space has been opened for immanence, object metamorphosis in which the object will be reshaped from one form to another, never completely abandoning what it used to be before it became something else, but it will be open by the hubris of the image and the space of transcendence of the invisible images from the chain of analogy of things and beings. The multiplicity of images in pictures is the necessity of the artist’s choice, he has been forced to do so because he opened Pandora’s box of the visibility of the invisible by digitalized pictures of selected objects. They now exist as derivative forms of reflection, actually as dialectical phrases within the framework of immanence of transition–transcendence, visible–invisible, self-presentation–total presentation, signified–signifier, presence–absence. However, it is not the artist’s dialect and the image is not his, does not belong to him, he is someone else in regards to the image, the image is a performative statement, the *Noli me legere* of artist. It is only up to artist to decide, it is his/her act to allow the image of an object to become a picture as a form of affirmation of the “otherness of being” and the otherness of the other who was not forced to accept any cannon which would be directions for reading the representation of the image. Images are “self objects” which contain and not reject the inter-subjectivity of relations because the otherness of being refers and indicates the otherness of otherness because every enforced distinctive imposition is excluded by itself. Musović himself helps us with this, because the pictures, thirty of them, remain freed from onomatodoxy, the oppressive power of the artist by which he retains the power to name pictures, that actually means an occupation and

colonization of pictures. They remain nameless images in a space of staged imagery that yet have to experience their revelation. By doing so, Musović manages to constitute a community of interpreters who will separate the critical evaluation/interpretation of a work of art from the anathema of contemporary art, from what Baudrillard sees as " the curse of immersing into the real and banal, and the curse of conceptual absorption into the idea of art". With this exhibition Marko Musović offers revitalized forms of the artistic act, true artistic impulses in which the relationship between theory and technology in their production do not balance the relationship between the image of an ordinary, non artistic object and a particular work of art but essentially problematize the status of both in a space of imagery as an issue referring to the political status of art that can answer that question.

---

[1] The term "authentic" figures here only as a subjective decision, as an apophanatic assertion that something is, it does not begin but continues being what it is whether it is an object, an assertion, statement, picture, line, act, movement.
[2] Title of Duchamp's installation *A Bruit Secret/With Hidden Noise* (1916).
[3] The father of the modern spirit Descartes does just that by abandoning his key solipistic principle of hyperbolic doubt, acknowledging through his Third Meditation that essentially there is so little relevance in the epistemic method by which I myself acknowledge my existence which is independent from the other who can be the only guarantor that I am. *I think, therefore I am* can only describe how you think, therefore you exist. Applied to our case, the represented reality of an object, our subject, is linked by destiny to someone making it exist, to the picture of the object that liberates its existence from nonexistence. Seeing a picture means being caught in a gaze.
[4] Deleuze and Guattari's term.
[5] Roland Barthes' term.

MARKO MUSOVIĆ
markomusovic@gmail.com

1958 Born in Nikšić, Montenegro
1983 Graduated from the Academy of Fine Arts, Zagreb, Croatia
1987-88 Spent a year in Madrid, Spain (Academy San Fernando), Spanish government scholarship
1992 Member of the Association of Visual Artists of Montenegro

Had 35 solo exhibitions of paintings, collages and objects (Belgrade, Zagreb, Novi Sad, Nikšić, Podgorica, Paris, Madrid …). His works are in several public and private collections at home and abroad. He teaches at University in East Sarajevo, Full Professor at the Academy of Fine Arts in Trebinje, Department of Painting.

ИЗЛОЖБА РЕАЛИЗОВАНА СРЕДСТВИМА
СЕКРЕТАРИЈАТА ЗА КУЛТУРУ
ГРАДА БЕОГРАДА

EXHIBITION SUPPORTED BY
SECRETARIAT FOR CULTURE OF
THE CITY OF BELGRADE

ИЗДАВАЧ
ПРОДАЈНА ГАЛЕРИЈА «БЕОГРАД»
Косанчићев венац 19, Београд, Србија
Тел/факс 011 30 33 923
Тел 011 32 87 325
office@galerijabeograd.org
www.galerijabeograd.org

PUBLISHER
GALLERY «BEOGRAD»
Kosančićev venac 19, Belgrade, Serbia
+ 381 11 30 33 923
+ 381 11 32 87 325
office@galerijabeograd.org
www.galerijabeograd.org

Главни и одговорни уредник
Михаило М. Петковић, директор

Editor-in-chief
Mihailo M. Petković, director

Кустос
Јелена Кривокапић

Curator
Jelena Krivokapić

Уредник издања
Драгица Вуковић

Catalogue Editor
Dragica Vuković

Уметнички савет
Бранко Раковић
Александар Лека Младеновић
Горан Десанчић

Art Council
Branko Raković
Aleksandar Leka Mladenović
Goran Desančić

Текст у каталогу
Борис Б. Брајовић

Text in Catalogue
Boris B. Brajović

Превод
Ванда Перовић

Translation
Vanda Perović

Дизајн
Жолт Ковач

Design
Žolt Kovač

Штампа
Грид студио доо, Београд

Printed by
Grid studio, Belgrade

Тираж
150

Print run
150

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

73/77.071.1:929 Мусовић М.(083.824)
77.04(497.11)"19/20"(083.824)

МУСОВИЋ, Марко, 1958-
Марко Мусовић = Marko Musović : Продајна галерија "Београд", новембар-децембар 2017. / [текст у каталогу Борис Б. Брајовић = text in catalogue Boris B. Brajović ; превод Ванда Перовић = translation Vanda Perović]. - Београд : Продајна галерија "Београд" = Belgrade : Gallery "Beograd", 2017 (Београд : Грид студио). - [12] стр. : илустр. ; 22 x 22 cm

Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Тираж 150. - Марко Мусовић: стр. [6].

ISBN 978-86-6141-118-2

а) Мусовић, Марко - Фотографије (1958-) - Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 251099660

Пријатељ галерије

Винојуг 2010.